

YEREL YÖNETİMLERİN DEMOKRATİKLEŞMESİ AÇISINDAN YEREL KATILIMIN İNCELENMESİ

Murat YAMAN¹
Murat KÜÇÜKŞEN²

Öz

Yerel yönetimler, yerelde halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayan kurumlardır. Yerel yönetimler, yerelde halkın karar alma süreçlerine katılımını sağlayabilmesi bakımından demokrasi ile ilişkilendirilmektedir. Bu bakımdan, demokratik yerel yönetimlerin varlığı, yerel katılım yollarının her kesime açık olmasına bağlıdır. Günümüzde yerel yönetimlere katılım yöntemleri geleneksel ve yeni katılım yolları olmak üzere ayrılmaktadır. Bu durum klasik ve yeni katılım yollarının ayrıntılı değerlendirilmesine neden olmaktadır. Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi sürecinde ve küreselleşme yerelleşme ekseninde özellikle yeni katılım yollarının önemli roller üstlenmeleri beklentisi konunun ayrıntılı analizini gerekli kılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın amacı; yerel yönetimlerin demokratikleşmesi sürecinde yerel katılım yollarının boyutları ile incelenmesi ve yerel katılımın demokrasi açısından öneminin ortaya koyulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Demokratikleşme, Yerel Katılım, Geleneksel Katılım Yöntemleri, Yeni Katılım Yöntemleri.

AN EXAMINATION ON LOCAL PARTICIPATION WITH REGARD TO DEMOCRATISATION OF LOCAL ADMINISTRATIONS

Abstract

Local administrations are the institutions which meet the local needs in the location. Local administrations are linked to democracy in terms of the participations in local decision-making processes. In this sense, the existence of democratic is dependent upon the access to local participation. Today, methods of local participation are divided into two categories as means of traditional and new participation. For this reason, classical and new methods of participation need to be evaluated in detail. The process of democratisation in local administrations and the axe of globalisation and localisation both require a detailed examination on participation with an expectation of important roles of new methods and tools for local participation. Within this context, this paper aims to evaluate and highlight the importance of means for local participation in the process of democratisation in local administrations.

Keywords: Local Administrations, Democratisation, Local Participation, Traditional Methods of Participation, New Methods of Participation

¹ Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, murat.yaman@dpu.edu.tr.

² Öğr. Gör., Bayburt Üniversitesi, Demirözü Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, muratkucuksen@bayburt.edu.tr.

Giriş

21.yy dünyası, hem küresel hem de yerel anlamda değişim ve dönüşümlere uğramaktadır. Bu değişim ve dönüşümler ekonomik, siyasal, sosyo-kültürel alanlarda olduğu kadar, ulus devletlerin yönetim alanında da görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte bilgi ve teknolojiye ulaşmada mesafelerin ortadan kalkması, yerelleşme ile yerel hareketler ve değerlerin önem kazanması doğrultusunda yönetim yapılarının geleneksel özellikleri yerini yeni yönetim yaklaşımlarına bırakmaktadır. Yeni yönetim anlayışında “katılım” olgusunun sürekli dillendirilen, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olduğu fikri ön plandadır. Bu çalışma, katılımın yerel boyutuna odaklanmakta, yerel katılım kavramı ile birlikte yerel katılım yollarını ele almaktadır.

Ülkemizde merkezi ve yerinden yönetim olmak üzere iki tür yönetim yapısı söz konusudur. Merkezi yönetimlerde, katılım kavramının gerçek anlamda varlığı sadece genel seçimlerde oluşurken, yerinden yönetim ilkesinin uygulanmakta olduğu yerel yönetimlerde ise, katılımın sadece seçimler yoluyla değil, diğer katılım yollarının da uygulanabilir olması açısından, merkezi yönetimlere oranla daha demokratik ve daha katılımcı bir yapıya sahip olduğu varsayılmaktadır.

Bu çalışma kamu yönetimi disiplini alanında önemli inceleme ve tartışma konusu haline gelen yerel katılımı ele almaktadır. Dört ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, demokrasi kavramı ve demokrasi olgusunda yaşanan değişimler irdelenmektedir. İkinci bölümde, yerel demokrasi ve yerel yönetimler kavramları üzerinden aralarındaki bağlantı ele alınacaktır. Üçüncü bölümde, katılım/yerel katılım ile birlikte yönetim/yerel yönetim yaklaşımı, dördüncü bölümde ise, geleneksel ve yeni katılım yöntemleri olmak üzere yerel katılım yolları incelenecektir. Ayrıca temel tartışmalara değinilmek suretiyle çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır. Son kısımda ise, yerel yönetimlerin demokratikleşmesi sürecinde yerel katılım yollarının neden önemli olduğu üzerinde durulacaktır.

1. Demokrasi Kavramı ve Demokrasi Olgusunda Yaşanan Değişimler

Bu günlerde adeta sihirli bir kavram haline gelen “demokrasi”, hemen her yerde bir özlemi, vazgeçilmez bir ideali temsil etmektedir (Şaylan, 1998: 1). Demokrasi hakkında kesin bir kavram tanımlanamaması yapılamamakla birlikte³, ulus devletlerin uluslararası, ulusal ve yerel alandaki yönetim anlayışı yanında toplumlar ve insanlar arası ilişkilerde istenen, arzulanan ve hedeflenen bir olguyu ifade etmektedir.

Demokrasi kelimesinin etimolojik tanımı “halk iktidarı” anlamına gelmekle birlikte, günümüz toplumlarında farklı anlamlarla adlandırılmakta ve birbirinden ayrı uygulamaları nitelendirmede kullanılan bir kavramdır. Bu durumdan dolayı “demokrasi” kavramının genel bir tanımının yapılması güçleşmektedir (Ural, 1999: 451). Bu farklılık ve anlaşmazlıkların demokrasi kavramının içeriğini boşalttığı da söylenilebilir (Özdemir vd., 2006: 260).

Batı tipi demokrasinin ilk örneği Ortaçağ’a kadar uzanmakla birlikte aslında uygulamanın başlangıcı 20. yüzyılın başlarıdır. Arada geçen Aydınlanma dönemi, Fransız İhtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı gibi önemli olaylar demokrasi kavramının şekillenmesinde tarihsel bir arka plan oluşturmuştur (Ural, 1999: 451).

Demokrasinin birçok farklı uygulama modeli bulmasına rağmen kabul gören ve tarihsel anlamda üzerinde durulan üç ana modelinden bahsedilebilir. Birincisi vatandaşların doğrudan karar alma süreçlerine katılımını öngören Antik Yunan’da mülkiyetsiz erkekler, köleler ve kadınlar dışındaki bireylerin yönetime katıldığı doğrudan demokrasi modelidir. Bu model daha çok kent devletlerine

³ Abraham Lincoln 1864 yılında verdiği bir söylevde demokrasiyi “halkın, halk tarafından, halk için yönetimi” olarak tanımlamıştır (İba, 2008: 81). Lipson’a göre; “demokrasi, vatandaşları için mümkün olduğunca fazla hürriyeti ve eşitliği birleştiren bir devlet yönetim şeklidir.” (Lipson, 1993: 17).

özgü bir model olarak görülmektedir. 19. yüzyılda imparatorluklarının yıkılıp, ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla Batı Avrupa’da uygulanan ve vatandaşların dolaylı olarak katılımını sağlayan temsili demokrasi modeli en yaygın olan modeldir. Temsili demokrasilerde kararlar seçimle işbaşına gelen temsilcilere aittir. Halkın doğrudan bir katılımı söz konusu değildir (Sala, 2016: 1717).

Temsili demokrasinin halkın iradesini rasyonel açıdan yansıttığı oldukça tartışmalı bir durumdur. Halk bir defa oyunu kullandıktan sonra temsilcilerin aldığı kararlara bağlı kalmaktadır. Temsilen alınan kararlarda halkın isteğine uygun davranıldığını söylemek gerçekçilikten uzaktır (Bilsin, 2015: 3). Temsilci çıkarları ile toplumsal yararın uyumsuzluğu ve eğitim/iletişim alanındaki teknolojik gelişmelerin etkisiyle bilinçlenen kitlelerin toplumsal kararlara katılma ve sorgulama isteğinin artışı temsili demokrasinin etkisini azaltmaktadır⁴ (Argüden, 2016: 11). Bu nedenle, Batı’da temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye bir geçiş söz konusudur. Alınan kararlarda sorumluluğun temsilcilerle sınırlı kalmaması ve halkın görüşünün alınması katılımcı demokrasinin temelidir. Bu bakımdan, referandum veya plebisitle halkı karar aşamasına dâhil etme, ülkesel ölçekte olduğu kadar yereldeki kararlarda da uygulanması gerekir (Bilsin, 2015: 3). Katılımcı demokrasinin yerelde uygulama alanı bulabilmesi yerel demokrasi kavramını ön plana çıkarmaktadır. Böylece yerel demokrasi kavramını yerel yönetimlerle birlikte ele almak ve değerlendirmek önemlidir.

2. Demokratik Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasi

Yerel yönetimler denildiğinde, yerel bir topluluktaki bireylerin yerel müşterek nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılayan, kamu mal ve hizmetleri sağlayan, yerel halkın kendi seçtiği organlarca tarafından yönetildiği kurumlar biçiminde tanımlanmaktadır. Böyle bir yönetim biriminin varlığından üç amacın gerçekleştirilmesi beklenmektedir; (1) insanların temel haklarından biri olan mal ve hizmetlerin kullanımında özgürlük, (2) etkinlik ve (3) demokrasi. Çağdaş yerel yönetim anlayışında bu üç amaç gerçekleştirilmesi talep edildiği için yerel yönetimlerin yeterliliği ya da başarısı; özgürlüğü, etkinliği bu nedenle demokrasiyi ya da katılımı gerçekleştirilmesi ölçütlerine göre değerlendirilmektedir (Tekeli, 1983: 3).

Yerel yönetimlerle demokrasi arasındaki ilişki yönetim ve siyasal bilim düşünürlerinin sürekli ilgisini çekmiştir. Demokrasinin ya da sağlıklı toplum yapısının kurulmasında yerel yönetimlere karşı olanlar da olmuştur. J.J.Rousseau, Condorcet, T.Smith gibi düşünürler demokratik yerel yönetimlerin varlığına karşı durmuşlardır (Tekeli, 1983: 4-5). Tocqueville ve Mill ise yerel yönetimleri tanımlarken demokrasinin temel ögesi ve siyasal eğitimin bir aracı olarak görmüşlerdir (Görmez, 1997: 32).

Yerel yönetimlerin demokrasi ile ilişkilendirilmesinin en önemli nedeni halka en yakın yönetim birimi olmalarıdır. Yerel yönetimlerin bu özelliği, halkın kendi kendine yönetmesine imkan vermesi, yönetime karşı denetim mekanizmalarının merkezi düzeyde olmasından dolayı daha kolay harekete geçirilmesi ve aynı zamanda halka siyasal eğitim sağlamasına da katkısı büyüktür (Oktay ve Pekküçükşen, 2009: 173). Tüm bu nitelikler, yerel yönetimlerin demokrasi ile iç içe, demokratik yerel yönetimler olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Demokratik olma, yerel yönetimlerin özünde yer alan, en temel amaç ve niteliklerden biridir.

Yönetime yoğun ilgi ve katılımın en uygun koşulları yerel düzeyde bulunmaktadır. Yerelleşme ile yerel düzeyde katılımın daha etkin, hızlı ve kolay gerçekleşmesinin sağlanacağı savı “yerel demokrasi” kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Görmez (1997:10)’a göre, “demokratik değerlerin yerel yönetimler için geçerli kılınması” şeklinde bir tanımlama “yerel demokrasi” olgusu için yapılabilir. Ancak, demokratik değerlerin ulusal düzeyde kabul görmeme durumu yerel demokrasiyi engelleyici bir unsurdur. Bu konuda Keleş (1995:69), bir ülkede demokrasiyi tüm

⁴ Günümüzde temsili demokrasinin krizde olduğu belirtiliyorsa da (Şaylan, 2008; Tekeli, 2004) halen daha en güçlü yönetim modeli olmaya devam etmektedir.

kurum ve kurulları ile yerleştirmeden yerel demokrasinin gerçekleşemeyeceğini savunmaktadır. Keleş (1995:69)'e göre; "sistemin bütünü işlerlik kazanmadıkça onun alt sistemlerinin gereği gibi işlemesi beklenemez". Buradan hareketle, ilk önce ulusal anlamda demokratik değerlerin benimsenmesi, daha sonra yerelde demokratik hareketlerin desteklenmesi biçimde sağlıklı bir demokratik yönetim anlayışı oluşturulabilir.

3. Yerel Katılım ve Yerel Yönetişim Yaklaşımı

Küreselleşme sürecinin getirdiği yerelleşme düşüncesi, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye yönelen ivme ve demokrasinin yerel demokrasi olarak yerele yansması "yerel katılım" kavramını önemli kılmıştır. Yerel katılım ile istenen ve arzulanan demokratik yaşamın temellerinin atılması hedeflenmektedir.

Katılım, siyasal sistem içinde yurttaşların doğrudan ya da dolaylı biçimde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan bir eylemler dizisidir (Çam, 1994: 169). Buradan hareketle yerel katılımı; belirli mekânsal sınırlar içerisinde yaşayan halkın, kendi yöneticilerini seçmesi ve yine yöneticilerinin temsil gücü yetkisiyle kararları etkilemesi ve bu kararlara bizzat katılımı olarak tanımlanmaktadır.

Yerel katılım uluslararası metinlerde de açıkça tanımlanmış ve yerel demokrasinin gelişimine katkısına vurgu yapılmıştır. Yerel demokrasinin evrensel ilkelerini belirleyen "Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"nda yurttaşların kamusal etkinliklere katılma hakkı, Avrupa Konseyine üye tüm devletlerce paylaşılan bir demokratik ilke olduğu belirtilmiş ve yerel yönetimlerin demokratik rejimin temel kuruluşlarından biri olduğu açıkça vurgulanmıştır (Önder, 2013: 315).

Özellikle 20.yy sonları ve 21.yy ilk çeyreğine yaklaştığımız bu günlerde, karar alma süreçlerindeki değişimi yansıtan ve üzerinde sıkça durulan bir diğer kavram yönetişimdir. Eryılmaz (2015:60)'a göre, "yönetişim" toplum-devlet ilişkilerinde karşılıklı etkileşime dayalı yeni bir yönetim tarzını ifade etmektedir. Yönetişimin temel ilkelerini ise; tutarlılık(öngörülebilirlik), sorumluluk, hesap verebilirlik, adil olma, saydamlık, katılımcılık, etkinlik, hukuka bağlılık, yerindelik ve ölçülülük oluşturmaktadır (Toksöz, 2008: 18-20).

Bu bağlamda yönetişim, geleneksel yönetim anlayışı ilkelerini dönüştürerek yeni bir yönetim anlayışı inşa etmeyi amaçlamaktadır. Yönetişimin anlamı, uluslararası, ulusal ve yerel boyutlarda geniş bir alana yayılmıştır. Yönetişimin yerel alandaki karşılığı olarak yerel yönetişim, katılımcı bir anlayışla yerel aktörlerinin biraraya gelmesi ve karar vermeleri şeklinde düşünülebilir. Yerel yönetişimden beklenen merkezden yönetim temsilcileri, özel sektör ve o yerdeki sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile etkin, verimli, hızlı ve adil kararlar alınmasıdır.

4. Yerel Katılım Yolları: Klasik ve Yeni Yöntemler Üzerine

Yerel demokrasi, demokratik yerel yönetim, yerel katılım, yönetişim ya da yerel yönetişim kavramlarının hayata geçirilmesi, yerel alanda katılım yöntemleri veya katılım yollarının açık olmasına bağlıdır. Bu perspektif doğrultusunda yerel katılım yollarının geniş bir çerçevede incelenmesi gerekmektedir.

Dünya'da ve ülkemizde halkın karar alma süreçlerine dâhil edilmesini sağlamak amacıyla birçok katılım yöntemi bulunmaktadır. Bu yöntemler, tarihsel süreçte ortaya çıkmalarına göre klasik (geleneksel) ve yeni yöntemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Klasik yöntemlere, yerel seçimler ve referandum/yerel referandum örnek verilebilirken; son zamanlarda yeni katılım yöntemlerine; halk toplantıları/kurultayları, halk günleri, yurttaş kurulları, ihtisas komisyonları ve meclis toplantılarına katılım, kamuoyu yoklamaları, yerel gündem 21, kent konseyleri, gönüllülük, sivil toplum kuruluşları ve enformasyon kanalları gösterilebilir. Çalışmanın bu kısmında yukarıda sayılan yöntemlere değinilecektir.

4.1. Klasik Yerel Katılım Yolları

Klasik katılım yolları, en uzun zamandır benimsenen ve kullanılan yöntemlerdir. Bu bölümde yerel seçimler ve yerel referandum (halk oylaması) olmak üzere iki klasik katılım yolu incelenecektir.

4.1.1. Yerel Seçimler

Seçimler, halkın yasalara göre seçmenlerin siyasal iktidarı onlar adına kullanacak yöneticilerini, “çok sayıda aday arasından seçtiği ve bir sonraki seçime kadar yönetim yetkisini devrettiği, izleyen dönemde ise yöneticinin siyasal iktidarı kullanma biçimini değerlendirerek onu denetlediği bir süreç” şeklinde tanımlanmıştır. Demokratik rejimlerde seçimler bir bakıma vatandaşların oy vermek yoluyla parlamento ve yerel yönetimlerde görev alacak temsilcilerini seçmesidir (Parlak, 2011: 680).

Türkiye’de ülke ve yerel siyasetinin yürütülmesi amacıyla genel ve yerel olmak üzere iki tür seçim yöntemi uygulanmaktadır. Genel seçimler 4 yılda bir, yerel seçimler ise 5 yılda bir yapılmaktadır (ysk.gov.tr, 2017). Yerel Yönetimlerin temsili yönetimlerini seçmek amacıyla o yörede ikamet eden bireylerin sandık başına gidip oy atmaları sürecine “yerel seçimler” denilmektedir. Atama ile gelen, il özel idarelerinin başı olan vali hariç, köyler ve belediyelerin yürütme ve karar organlarının doğrudan yerelde yaşayanlar tarafından seçilmesi demokratik bir yönetim özelliği göstermektedir. Yerel seçimler, halkın karar alma sürecine katılımının ilk aşamasıdır. Bu bakımdan siyasal sistemden de kaynaklı olarak, yerel katılım yolları arasında en çok tercih edilen yöntem yerel seçimlerdir.

Ülkemizde son üç yerel seçime katılım oranları; 2004’te % 76, 2009’da % 85 ve son yerel seçim olan 2014 yerel seçiminde ise % 89’dur (yerelnet.org.tr, 2017). Buradan hareketle, yerel seçimlere katılım oranlarının son Yerel seçimlerde arttığı ve oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Yerel katılım oranlarının yüksekliğini; bireylerin bilgiye ulaşılabilirliğine, sorumluluk bilinçlerinin artmasına, hesap verme ve denetim anlayışındaki değişmeye ve daha kaliteli bir yaşam olanaklarına sahip olmayı istemelerine bağlanılabilir.

4.1.2. Yerel Referandum (Halk Oylaması)

Halkın türlü siyasi ve toplumsal sorunlar karşısında olumlu veya olumsuz görüşünü belirlemek için başvuru olan oylamaya referandum denilmektedir (tdk.gov.tr, 2017). Bir başka şekliyle referandum, parlamento tarafından kabul edilen bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır. Referandum terimi saf anlamıyla ise halk oylamasıdır (Gözler, 2017: 2). Halkın nabzını tutan demokratik katılım yoludur. Bu şekildeki katılım hem doğrudan demokrasinin bir yansıması, hem de katılımcı demokrasinin önemli bir örneğidir (Önder, 2013: 317).

Yerel yönetimlerle ilgili bazı uluslararası metinlerde referandum yönteminden bahsedilmektedir. Örneğin, Avrupa Yerel Özerklik Şartı’nda “referandum” yönteminin yerel yönetimlerin sınırlarının değiştirilmesi konusunda uygulanması hükmü yer almaktadır. Avrupa Kentsel Şartı’nda ise beldenin geleceği ile ilgili bütün büyük projeler konusunda hemşerilere danışılması, halkın bilgilendirilmesi ve yerel halkın karar alma süreçlerinde aktif olması vurgulanmaktadır. Ülkemizde yerel düzeyde referandum modeli sadece belediye yönetimine geçilmesi noktasında köy halkına uygulanmaktadır (Öner, 2001: 110).

Günümüzde anayasa değişikliği başta olmak üzere çeşitli konularda referandum gündeme gelmektedir. Sadece ülke siyasetinin önemli konularında değil, halkın katılımını yükseltmek amacıyla yerelde alınacak ya da alınması muhtemel kararlarda da halk oylaması (yerel referandum) yapılabilir. Türkiye’de yerel yönetimlerin halkoyuna sundukları hizmetlerin sayısı çok azdır. Bunun nedenlerinin, yöneticilerin yerel iktidarı paylaşmama isteği ile birlikte bu yöntemin belli bir zaman, uzmanlık ve maddiyat gerektirmesi olduğu söylenilebilir. Tüm bunlara rağmen özellikle küçük şehirlerdeki yönetenlerin, her kararı olmasa da önemli yerel kararları halk oylamasına sunması doğrudan demokrasiyi sağlamak için bir yol olabilir.

4.2. Yeni Yerel Katılım Yolları

Seçim ve referandum yollarının halkın katılımını ne derecede sağladığı noktasında tartışmalar söz konusudur. Bu yöntemlerde halkın ilk anda aktif daha sonra pasif durumda kalması sorgulanmaktadır. Aynı zamanda temsili demokrasinin araçları olmaları bakımından yükselen katılımcı demokrasi karşısında yetersiz kalmaktadırlar. Nitekim 1990'lı yıllar itibariyle yeni katılım yolları ortaya çıkmıştır. Çalışmanın bu kısmında, yeni katılım yolları incelenecektir.

4.2.1. Halk Toplantıları (Kurultayları)

Yerel yönetimler tarafından düzenlenen halkı bilinçlendirme, bilgilendirme, yönetimin eylem ile işlemlerinin yöneticiler, uzmanlar ve halk tarafından tartışıldığı zeminin oluşturulduğu toplantılar, yerel yönetimleri güçlendiren önemli adımlardır. Meclislerin ve belediye başkanlarının alacakları bütün kararlarda bu toplantıların etki alanı geniştir. Halk toplantıları aslında yurttaş ve yönetim arasında etkileşimin akıcı bir biçimde yürütülmesine yol açmaktadır. Böylece belde sorunlarının bir taraftan tartışılmasına diğer taraftan halkın önerilerinin de ele alındığı toplantılar olarak önemli hale gelmiştir (DPT, 2001: 117).

Türkiye'de halk toplantıları ve kurultayları genellikle vali ya da kaymakamlar tarafından düzenlenmektedir. Ülkemizde son zamanlarda halk toplantılarının sayısı gün geçtikçe artmakla birlikte yeterli düzeyde değildir. Ülkemizde gerçekleşen halk toplantılarına örnek vermek gerekirse; Giresun Piraziz, Tekirdağ Çorlu ve Hayrabolu, Kars Susuz, Trabzon Tonya, Çankırı Merkez, Bayburt Merkez, Çanakkale Bozcaada, Isparta Aksu, Afyonkarahisar Merkez halk toplantıları verilebilir.⁵ Bu toplantılarda yönetenler ile yönetilen vatandaşların katılımı ile talepler ve şikâyetler dinlenmekte, görüş alışverişi yapılmakta ve sorunlara çözüm üretilmesi amaçlanmaktadır. Halk toplantılarını tüm il, belediye, köy hatta mahallelere kadar yaymak ve halkın katılımı sağlamak suretiyle demokratik bir yönetim ve toplum yapısı oluşturulabilir.

4.2.2. Halk Günleri ve Yurttaş Kurulları

Türkiye'de belediyelerin önemli katılım yöntemlerinden biri de halk günleridir. Hemen hemen bütün belediyelerde halk günleri düzenlenmekte ve belediye başkanları, "halk günleri" adı altında toplantılara katılmakta, burada dile getirilen sorunlara kapsamlı çözüm yolları aramakta ve halkın sorunlarını dinleyerek çözüm yolları üretebilmektedir (DPT, 2001: 118). Türkiye'de hem merkezi yönetim (vali, kaymakam) hem de yerel yönetimler (belediye başkanı, muhtarlar) düzeyinde halk günleri düzenlenmektedir. Düzce Halk Günü, Denizli Halk Günleri, Antalya Muratpaşa Halk Günleri, Akşehir Halk Günü, İstanbul Fatih Halk Günü ve İstanbul Sancaktepe Halk Günü gibi birçok yapılan toplantı halk günlerine örnek gösterilebilir.⁶ Halk günlerinin yapılması önemli olmakla birlikte, halktan alınan geri dönüşlere ne kadar cevap verildiği de bir o kadar önemlidir. Halkın istek, dilek ve şikâyetlerine cevap alamaması durumunda katılımın düzeyi düşecektir.

Yurttaş kurulları ise, toplum tarafından ihmal edilen grupların yerel karar alma süreçlerine katılımını amaçlamaktadır. Bunlar engelliler, kadınlar, yardıma muhtaç çocuklar, yoksullar ve yabancı uyruklu yurttaşlar olarak öne çıkmaktadır. Yurttaş kurul üyeleri, bu toplumsal gruplardan içinden seçilmekte ve karar alma süreçlerinde etkili olmaktadır. Kurullar, danışmanlık işlevi görmesi yanında yönetimi karar alma süreçlerinde etkileyebilmektedir (DPT, 2001: 119). Türkiye'de yurttaş kurulları farklı katılımcı oluşumlar içerisinde faaliyetlerini yürütürler. Dernekler, vakıflar, yerel gündem 21 ve kent konseyleri yurttaş kurullarını içerisinde barındıran yapılardır.

⁵ Türkiye'de yapılan halk toplantılarına ilişkin bilgilere valilik, kaymakamlık ve belediyelerin internet sitelerinden ulaşılmıştır.

⁶ Türkiye'de hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından yapılan halk günlerine ilişkin bilgilere valilik ve belediyelerin internet sitelerinden ulaşılmıştır.

4.2.3. Meclis Toplantılarına Katılım ve İhtisas Komisyonları

Meclisler (il genel ve belediye), Türkiye’de her beş yılda bir yapılan yerel seçimlerle oluşturulan ve nispi temsil sistemi ile seçilmiş siyasi parti temsilcilerinden meydana gelmektedir (Göymen, 1999: 76). Meclisler, yerel yönetim birimlerinin karar organları konumunda olup, her ayın ilk haftası toplanırlar. Meclis toplantıları halkın katılımına açıktır (5393 sayılı Belediye Kanunu, 5302 sayılı İl Genel Meclisi Kanunu). Yerel halkın meclis toplantılarına katılımı halkın dilek, şikâyet ve sorunlarının meclise ve yönetime iletilmesini sağlayacak önemli katılım aracıdır. Aynı zamanda bu toplantılara katılan halkın konular hakkında bilgi yetersizliği ortadan kalkmaktadır (Görün, 2006: 168). Öte yandan Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda halkın meclis toplantılarına katılımı (ilgisi) ve karar alma süreçlerindeki katkısının yetersiz (sınırlı veya düşük düzeyde) olduğu sonucuna varılmıştır (Aksu ve Kurtuluş, 2011: 130; Bulut ve Tanıyıcı, 2008: 185). Türkiye genelinde meclis toplantılarına halkın katılımını tespit eden bir araştırma yapılmamasına rağmen, diğer il genel meclisi ve belediye meclisi toplantıları içinde katılımın azlığı, ilgisizliği ve süreçteki etkisinin düşüklüğünden söz edilebilir.

Yerel yönetimler yasal mevzuatlarında katılımı özendirilen yapılardan biri de ihtisas komisyonlarıdır. İl Genel Meclisi ve Belediye Meclisi bünyesinde çeşitli alanlarda (imar, plan ve bütçe gibi) oluşturulan yapılardır. İhtisas komisyonlarının yerel katılım açısından önemi, mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcilerinin oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilmeleri ve buralarda görüş bildirebilmeleri önemli bir katılım yoludur (Şinik, 2009: 7). Ancak ihtisas komisyonları ile ilgili yasalardaki düzenlemelerin hayat geçirilebilirliği tartışmalıdır. Meclis tekelinde olan bu komisyonların uygulamadaki sıkıntıları sürmektedir (Arıkboğa, 2010: 202). Katılımın danışma niteliğinde olması, karar inisiyatifinin meclise ve komisyona bırakılması, imar ve bütçe dışındaki konularda komisyonun devre dışı bırakılabilmesi ve komisyon raporlarının aleniliği bu sıkıntılar arasında sayılabilir (Şinik, 2009: 7). Kuşkusuz yapının işlerlik kazanması ve yerel katılıma daha çok katkı sağlayabilmesi için revizyona ihtiyaç duymaktadır. Bu haliyle ihtisas komisyonlarının etkin şekilde faaliyet yürütmesi zor görünmektedir.

4.2.4. Enformasyon Kanalları: Dilekçe, Kişisel Başvuru ve İnternet

Halkın yönetime yönelik dilek, istek, şikâyet ve önerilerini sunma talepleri, doğasının ve aynı zamanda sosyal bir varlık olmasının bir sonucudur. Bireyler, tek tek veya topluca, sözlü veya yazılı çeşitli katılım araçlarından yararlanarak amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bunlar basın ve düşünce özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü, hak arama özgürlüğü, dilekçe hakkı gibi bireylerin kişisel ya da toplumsal çıkarlarının korunmasına hizmet eden önemli hak arama yollarıdır (Anayurt, 2001-2002: 95). Bu yönleriyle dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkı (kişisel başvuru) ve internet (başta sosyal medya) gibi enformasyon kanalları da bu kapsamda etkin katılım yolları olarak adlandırılmaktadır.

Dilekçe, kişilerin kendileriyle veya başkalarıyla ilgili sorunları, dilek ve şikâyetleri yargı organları dışında kalan birimlere bildirmesine sağlayan bir hak arama yöntemidir. Özellikle ülkemizdeki toplumun ekonomik açıdan güçsüz ve zayıf, alt ve orta sınıflarının beklentilerine yanıt bulunan bir yoldur (Anayurt, 2001-2002: 95). Halkın bilgi edinme hakkı da yerel katılımı ve dolayısıyla karar mekanizmalarını etkileyen bir diğer siyasi/yönetimsel bir hak arama biçimidir. Günümüzde yönetim anlayışları artık E-Devlet, E-Belediyecilik gibi örneklerle elektronik enformasyon kanallarına doğru yönelmiştir. Bu şekilde daha hızlı ve kolay bir hizmet üretimi ağı her geçen gün yaygınlaşmaktadır.

Günümüzde küçükten büyüğe, yönetilenden yöneten kesime kadar hemen herkesin internet ağıyla dolaylı veya doğrudan bir etkilenmesi vardır. Özellikle sosyal medya kanalıyla toplumsal

konularda paylaşımlar ve yorumlar yapılabilmektedir. Bu şekilde bireyler aktif olarak yönetsel konularda bilinç sahibi olabilmekte, zaman zaman örgütlenme ve farkındalık yaratmak için bir araya gelebilmektedir. Özellikle yöneten kesimden kurum ve yöneticilerin internet (özellikle sosyal medya) yoluyla etkileşim içerisinde olmaları, yönetilen kesimden insanların karar alıcılar ile direkt iletişime açısından interneti katılımcı bir yol haline getirmiştir. İnternetin katılımcı bir kanal olarak kullanılması demokratik yönetim anlayışı için bir fırsat olduğu söylenilebilir.

4.2.5. Kamuoyu Yoklamaları/Anketler ve Proje Demokrasisi

Günümüzde sık sık literatürde yer bulan hizmet sunumunda vatandaşın daha fazla memnuniyetini ve hizmetlerin etkinliğinin sağlanabilmesi amacıyla, farklı konularda anket çalışmaları yapılmasını öngörmektedir. Yerel ölçekte kamuoyu yoklamalarının yapılması halkın yerel hizmetler ve yerel yöneticilerden memnuniyetini, fikir ve görüşlerini yansıtması bakımından önemli bir yöntemdir. Türkiye’de genellikle seçim nabzını ölçmek amacıyla kullanılan kamuoyu yoklamalarını, yerel yönetimler ve merkezi yönetimlerin hizmet anlayışı için de kullanmak ve yaygın hale getirmek gerekmektedir.

Vatandaşların katılımını sağlama yolunda “proje demokrasisi” bir başka katılım yöntemidir. Türkiye’de proje demokrasisi uygulaması bir elin parmaklarını geçmeyecek düzeydedir. 1990’larda Ankara’da uygulamaya konulmuş olan Dikmen Vadisi Kentsel Yenileme Projesi proje demokrasisine verilebilecek ilk ve en iyi örnektir (Göymen, 1999: 79). Bu projede, belediye yetkilileri ve projeden doğrudan etkilenecek olan yerel halkın temsilcilerinin katıldığı karar kurulları oluşturulmuştur. Düzenli olarak toplanan karar kurullarında katılımcı bir bakış açısıyla toplumsal gerilmeler yaratmadan kararlar alınabilmiştir (Tekeli, 2009: 193). Son dönemde Mudanya Belediyesinin “Yıldıztepe Sosyal Yaşam Merkezi Projesi’nde de proje demokrasisinin bir yansımaları bulmak mümkündür. Burada halkın görüş ve düşüncelerini almak amacıyla bir toplantı yapılmıştır (www.mudanya.bel.tr, 2017). Yerel projelerin karar alım süreci, hazırlama süreci ve uygulama süreçlerinde proje demokrasisi veya benzeri yöntemlerin benimsenmesi toplumun katılım ve sorumluluk kapasitesini yükseltecektir.

4.2.6. Yerel Gündem 21 ve Kent Konseyleri

Gündem 21, 1992 Rio Yeryüzü Zirvesi’nde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla ortaya atılan bir eylem planıdır. G21, hem uluslararası hem de ulusların kendi içindeki eşitsizliklere, giderek artan yoksulluğa, açlığa, hastalıklara, cehalete ve eko-sistemdeki sorunlara dikkat çekmektedir (Yıldırım ve Öner, 2003: 12-13). Bu eylem planında yerel yönetimlerinde Gündem 21 sürecinin birer ortağı olduğu vurgulanmakta olup, yerel yönetimlerin öncülüğünde, sivil toplumun ve tüm diğer ilgililerin kendi sorunlarını ve önceliklerini saptayarak, kentleri için 21. yüzyılın yerel gündemini oluşturmaları karara bağlanmıştır (Emrealp, 2005: 16-19).

Yerel Gündem 21, öncelikli yerel sürdürülebilir kalkınma sorunlarının çözümüne yönelik, yerel düzeyde Gündem 21’in hedeflerine ulaşılmasını amaçlayan katılımcı, çok sektörlü bir süreçtir (Emrealp, 2005: 19-20). Türkiye’de Yerel Gündem 21 uygulamaları, 1997 yılı sonunda, UNDP’nin desteğiyle, IULA-EMME (Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği), Doğu Akdeniz ve Ortadoğu Bölge Teşkilatı’nın (bugün ki UCLG-MEWA) koordinatörlüğünde yürütülen “Türkiye’de Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” Projesi ile başlamıştır (Türkiye Kent Konseyleri Birliği, 2012: 5). Yerel Gündem 21, başarılı uygulama örneklerine rağmen 2000’li yılların başlarında kent konseylerinin oluşumu ile işlerliğini kaybetmiştir.

1580 sayılı eski Belediye Kanunu’nun “hemşeri hukukunu” düzenleyen hükümlerinde belediyelerde katılımcı yönetim anlayışı temelinde “Kent Meclisi, Kent Konseyi, Kent Parlamentosu” yapıları oluşturulmuştur. Belediyelerin hemşerilerinin ve sivil toplum kuruluşlarının kent yönetimine katılımını sağlayan bu uygulamalar daha sonra 5393 sayılı yeni Belediye Kanunu’nda “Kent Konseyleri” biçiminde yeniden düzenlenmiştir (Dalgıç, 2007: 64).

5393 sayılı Belediye Kanunu, “kent konseyine” hukuki bir boyut kazandıran ilk düzenlemedir. Bu kanunda; Kent Konseyi şu şekilde tanımlanmıştır. “*Kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşerilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydamlık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır*” (m.76)

Bunun yanı sıra, “kent konseyi bulunmayan belediyelerde ilk toplantı, belediye başkanının çağrısı ile yapılır” denilmek suretiyle belediye başkanlarına kent konseylerinin oluşturulması görevi verilmiştir (Kent Konseyi Yönetmeliği, 2006; Şinik, 2009: 10-11). Kent konseyleri, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan bir yapıdır. Kent Konseyinde alınan kararlar ‘görüş’ niteliğindedir ve bağlayıcılığı yoktur. Bununla birlikte belediye meclisi bu görüşleri ilk meclis toplantısında değerlendirmek ve sonucu kent konseyine bildirmek zorundadır (5393 sayılı Belediye Kanunu, 2005; m.76/3; Şinik, 2009: 10).

Türkiye’de yerel katılım açısından en önemli mekanizmanın “kent konseyleri” olduğu söylenilebilir. Nitekim ülkemizde çok başarılı çalışmalar, etkinlikler ve faaliyetler yürütülmekte olup, halkını karar alma süreçlerine katabilen kent konseyleri, yerel kararların alınmasında da etkili olabilmektedir.⁷ Ancak gerek yasal ve yapısal boyuttan kaynaklanan gerekse bilgi ve siyasal kültürden kaynaklı sorunlar kent konseylerinin tüm ülkeye yayılmasını engellemektedir. Tüm belediyelerde kurulması gerekli olan konseylerin, sadece 200’lerde kalması ise kent konseylerini tam olarak içselleştirme (benimseme) noktasında sıkıntılar olduğunu göstermektedir (Küçükşen, 2016: 108-110). Kent konseylerinin, daha iyi yönetme ve yönetilmenin bir aracı olabilmesi için yasal-yapısal anlamda revizyona ve toplumun bilgi, sorumluluk ve katılım düşüncesinin değişimine ihtiyaç duymaktadır.

4.2.7. Gönüllülük (Gönüllü Katılım) ve Sivil Toplum Kuruluşları

Gönüllülük, bireyin maddi karşılığı olmadan ya da çıkar beklentisi içine girmeden genel anlamda yaşam kalitesini artırmak, kamu yararı temelinde doğru olduğuna ve yapması gerektiğine olan inançla bir toplumsal girişime, bir sivil toplum kuruluşu ya da gönüllü katılıma olanak sağlayan hukuki, kurumsal yapılar bünyesindeki etkinliklere destek olmasıdır (Palabıyık, 2011: 91). Bir başka şekliyle, gönüllülük; dünya üzerinde her toplumda görülen bir olgu olmakla birlikte özgür irade ve dayanışma ruhu içinde, herhangi bir maddi karşılık beklemeden, kamu yararına katkıda bulunmaktır (Clark, 2011).

Türkiye’de gönüllülüğün çok uzun ve eskilere dayanan bir tarihi vardır, ancak bu faaliyetlerin değeri ve katkıları tam anlamıyla anlaşılammış ve bunlardan gerektiği ölçüde yararlanılamamıştır (Malhotra, 2013: 7). Son yapılan araştırmalarda Türkiye’nin “gönüllük” noktasındaki durumu görece pek olumlu değildir. İngiltere merkezli Yardım Kuruluşları Vakfı (CAF) tarafından bireylerin hayırseverlik eğilimlerini ölçen Dünya Bağışçılık Endeksi (World Giving Index) araştırması verilerine göre; Türkiye 2010 yılında 153 ülke arasında 134., 2011 yılında yine 153 ülke arasında 136., 2012 yılında 146 ülke arasında 137., 2013 ve 2014 yıllarında ise 135 ülke arasında 128. sırada yer almıştır (organizations.vgm.gov.tr, 2017). Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), tarafından yayınlanan raporlarda da bu verileri destekleyen sonuçlara varılmıştır (tusev.org.tr, 2017). Türkiye’de gönüllülük, hem yönetenlerin bakışı hem de yönetilenlerin sorumluluğu yönünde gelişmeye ve değişime ihtiyaç duymaktadır.

5393 ve 5302 sayılı yerel yönetim kanunlarında “gönüllü katılıma” yer vermek suretiyle halkın katılımı vurgulanmıştır. Bu yönüyle, yerelde gönüllü katılım istenilen bir katılım yoludur.

⁷ Yerel kararların etkilenmesi noktasında kent konseylerinin söz sahibi olduğuna dair bilgiler için bkz. Murat Küçükşen, (2016), Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevselliği: Bursa ve Yalova Kent Konseyi Örneği, Yayınlanmayan Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üni. SBE Yayını, Kütahya.

Türkiye’de Kocaeli Kent Gönüllüsü Projesi, Kırklareli Gönüllü Zabıtalık Uygulaması, Kadıköy Gönüllüleri, Fatih Gönüllü Turizm Elçileri ve Ankara Keçiören Gönüllü Akademisi vb. (Akt. Kocaoğlu ve Bingöl, 2015: 54) çalışmalarla gönüllülük anlayışı içinde bireyin katılımı özendirilmektedir. Bu yönde çalışmaların hem merkezi yönetim, hem yerel yönetimler hem de STK’lar bünyesinde artırılması gönüllük yönündeki görece olumsuz durumu değiştirebilir.

Yerel düzeyde demokrasinin daha güçlü temeller üzerine oturması için etkili olan sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları halkın taleplerinin ilgili yönetimlere iletilmesinde önemli bir görevi yerine getirmektedir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009: 173). Böylece sivil toplum kuruluşları etkin katılımı sağlayarak yönetişimi güçlendirmekte, hesap verebilirlik mekanizmasının daha hızlı çalışmasında şeffaflığa katkıda bulunmakta, yerelde alınan kararların politika oluşturma süreçlerine dâhil olmayı kolaylaştırmakta ve bu iletişim ağının ulusal kapasiteyi açığa çıkarmasını da yardımcı olmaktadır (Emini, 2013: 43). Türkiye açısından sivil toplum kuruluşları, devam eden AB’ye giriş süreci ile birlikte öne çıkmıştır. Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerini yükseltmeleri ve yerel hayatta aktif rol almaları ile birlikte yerel yönetimlerin demokratikleşmesi süreci de hızlanacaktır.

5. Sonuç ve Değerlendirme

Yerel yönetimler halka en yakın konumda olan, en alt düzeydeki yönetim birimleri olarak adlandırılmaktadır. İnsan ihtiyaçlarının çeşitliliğinden dolayı yerel yönetimlerinde hizmetleri karmaşık hale gelmiştir. Ayrıca işsizlik, ulaşım sorunları, düzensiz kentleşme, çevre kirliliği, yaşlı, yoksul ve engellilere yönelik sosyal yardımlar gibi ekonomik ve sosyal konularının gündeme gelmesiyle yerel halk yönetimlerden sürekli olarak yeterli ve yaşam standartlarını yükselten hizmet anlayışı beklemektedir. Yani yerel nitelikli birtakım hizmetlerin karşılanması ihtiyacı ve yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi yerel yönetimlerin en temel varlık nedenidir (Oktay ve Pekküçükşen: 2009: 173).

Öte yandan, Türkiye’de yerel yönetimler geleneği olmasına rağmen, yerel yönetimlerin ne kadar etkin, verimli, katılımcı ya da demokratik olduğu noktasında tartışmalar mevcuttur. Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi gerektiği noktasında akademik yazında da ortak bir görüş vardır.

Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi sürecinde en önemli noktalardan biri tartışmasız “yerel katılımı” sağlayabilmesidir. Karar alma süreçlerine katılım ile yerelde yaşayanların siyasal kapasitesi, sorumluluk ve aidiyet duygusunun artması yanında, özellikle küreselleşme ve yerelleşme süreci ile birlikte değişen yönetim anlayışının temel ilkeleri olan hesap verilebilirlik, şeffaflık, açıklık, katılımcılık ve denetim gibi demokratik değerlerinde yönetim anlayışına egemen olması sağlanacaktır.

Türkiye’de yerel katılım yollarının varlığı yerel yönetimlerin demokrasi ile olan ilişkisinde birer zorunluluk olarak kabul edilebilir. Temsili demokrasinin araçları olan yerel seçimler ve yerel referandum gibi klasik katılım yollarının gerçek katılımı sağlayamaması nedeniyle katılımcı demokrasinin birer aracı olan kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları, halk kurultayları, halk günleri, kamuoyu yoklamaları, ihtisas komisyonları gibi yeni katılım yolları üzerinde daha çok durulmakta, halkın doğrudan katılımı önemsenmektedir.

Diğer taraftan, yerel katılım ne yöneten kesim ne de yönetilen kesim tarafından yeterince aktif bir şekilde sağlanmamaktadır. Yine yöneten kesim karar alma ve uygulama noktasında birincil konumda iken halk ikincil konumdadır. Halkın sadece izleyici olması yerel karar alma süreçlerinin etkin, verimli ve demokratik gerçekleşmesine engel olmaktadır. Yerel seçimlere katılım oranının yüksekliğine rağmen, kent konseyleri, sivil toplum kuruluşları vs. katılımın yollarının işlevselliği ve politika oluşturmada ki rolleri düşük düzeyde kalmaktadır.

Yerel katılım yollarına işlerlik kazandırılması yönetenler ile yönetilen kesimlerin bir arada hareket etmesine bağlıdır. Yerel de yöneten kesim, halkın karar alma süreçlerine katılımını önemsemeli,

katılım kanallarını açık tutmalı ve görüş, şikayet ve dileklerini dinlemelidir. Yerel yönetilenler ise, karar alma süreçlerine katılımı istemeli, yönetenler üzerinde toplum çıkarı için baskı kurmalı, yerel konular üzerinde düşünmeli, örgütlenmeli ve harekete geçmelidir.

Sonuç olarak, yerel yönetimlerin demokratikleşmesi sürecinin sürdürülebilir şekilde devam edebilmesi için yerel yönetimlerin yerel halkı karar alma süreçlerinde devre dışı bırakmak yerine, halkın görüş ve düşüncelerinin alınmasına olanak tanıyan ve katılımı önceleyen bir yerel yönetim anlayışına evrilmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Aksu, H. - Kurtuluş, H. (2011). Yerel Temsil ve Katılım Açısından Sivas Belediye Meclisi, *Türkiye İdare Dergisi*, 470, 113-132.
- Anayurt, Ö. (2001-2002). 1982 Anayasası ve 3017 Sayılı Kanuna Göre Dilekçe Hakkı, *İnsan Hakları Yıllığı*, 23-24, 95-128.
- Argüden, Y. (2016). “STK’larda İyi Yönetişim”, *Katılımcı Demokrasi: STK’ları Güçlendirme Önerileri*, Argüden Yönetim Akademisi Yayınları, No: 2013/7.
- Arıkboğa, E. (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü, Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu, Okan Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 193-209.
- Bilsin, V. (2015). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi: Fransa Modeli, *BİLGESAM/Türkiye Siyaseti*, 1-6.
- Bulut, Y. - Tanıyıcı, Ş. (2008). Türkiye’de Belediye Meclis Üyelerinin Temsil Ediciliği: Erzincan Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 171-194.
- Clark, H. (2011). *Dünyada Gönüllülüğün Durumu Raporu: Küresel Refah İçin Evrensel Değerler*, Birleşmiş Milletler Gönüllüleri, Art Press.
- Çam, E. (1994). *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- Dalgıç, D. (2007). *Kentsel Karar Alma Süreçlerine Katılım*, Yerel Yönetimlerde İşbirliği ve Katılım, (Ed: A. Sabuktay), 56-84, TODAİE Yayınları, Ankara.
- DPT. (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Emini, F.T. (2013). Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Belirleme Sürecindeki Rolü: TUSİAD Örneği, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36, 43-56.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu Yönetimi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli.
- Emrealp, S. (2005). *Yerel Gündem 21 El Kitabı*, IULA-EMME Yayını, İstanbul.
- Görmez, K. (1997). *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Görün, M. (2006). Yerel Demokrasi ve Katılım: İzmir, Konya ve Ağrı İl Genel Meclis Üyeleri Üzerinde Bir Araştırma, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4 (2), 159-184.
- Göymen, K. (1999). Türk Yerel Yönetiminde Katılımcılığın Evrimi: Merkezîyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri, *Amme İdaresi Dergisi*. 32 (4), 67-83.
- Gözler, K. (2017). Referandum Mu, Plebisit Mi? <http://www.anayasa.gen.tr>, 1-19.
- İba, Ş. (2008). *Anayasa Hukuku ve Siyasal Kurumlar*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (1995). “Yerel Demokrasinin Neresindeyiz?”, *Yeni Türkiye*, 4, 66-71.
- Kent Konseyi Yönetmeliği*, R.G. 08/10/2006, Sayı: 26313.

- Kocaoğlu, B.U - Bingöl, E. S. (2015). Belediye Hizmetlerinde Gönüllü Katılım: Konya Örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 29, 53-62.
- Küçükşen, M. (2016). *Yerel Demokrasinin Gelişimi Sürecinde Kent Konseylerinin Rolü ve İşlevselliği: Bursa ve Yalova Kent Konseyi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Lipson, L. (1993). *Demokrasinin Felsefesi*, (Çev: Mustafa Erdoğan), Sosyal ve Siyasal Teori Seçme Yazılar, (Ed: A.Yayla), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Malhotra, K. (2013). *Türkiye’de Gönüllülük: Gönüllülüğün Rolünün ve Katkılarının Keşfedilmesi*, Türkiye Birleşmiş Milletler Gönüllüleri ve GSM Gençlik Merkezi.
- Oktay, E. - Pekküçükşen, Ş. (2009). Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları -Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme-, *KMU İİBF Dergisi*, 16, 172-186.
- Önder, Ö. (2013). Yerelleşme ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım, *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (18), 311-326.
- Öner, Ş. (2001). Belediyelerde Yönetime Katılmada Halkla İlişkilerin Rolü ve Önemi, *DEÜ SBE Dergisi*, 3 (2), 100-114.
- Özdemir, Y. - Şimşek, U. - Aktaş, E. (2006). Demokrasi Üzerine, *A.Ü. Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 259-269.
- Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Sala, B. (2016). Yerel Demokrasi Arayışları ve Türkiye’de Yerel Yönetim Politikaları, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5 (6), 1716-1728.
- Şaylan, G. (1998). *Demokrasi ve Demokrasi Düşüncesinin Gelişimi*, TODAİE Yayını, Ankara.
- Şaylan, G. (2008). *Temsili Liberal Demokrasinin Önlenemez Krizi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şinik, B. (2009). Türkiye’de Yerel Katılım: Fransa ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 18 (3), 1-22.
- Tekeli, İ. (1983). Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi, *Amme İdaresi Dergisi*, 16 (2), 3-22.
- Tekeli, İ. (2004). Katılımcı Demokrasi, Sivil Ağlar ve Sivil Toplum Kuruluşları, *15. STK Sempozyumu*, 18-19 Haziran 2004, İstanbul.
- Tekeli, İ. (2009). Proje Demokrasisi Kavramı Üzerine, *Akılcı Planlamadan, Bir Demokrasi Projesi Olarak Planlamaya*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Toksöz, F. (2008). *İyi Yönetişim El Kitabı*, TESEV Yayınları, İstanbul.
- Türkiye Kent Konseyleri Birliği. (2012). *Kent Konseyleri Ulusal Raporu*, (Haz: H. Soygüzel).
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey, *A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 451-459.
- Yıldırım, U. - Öner, Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye’ye Yansımaları: GAP’ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12 (4), 6-27.
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu, R.G. 13/07/2005, Sayı: 25874.
- tusev.org.tr, Erişim Tarihi: 04.09.2017.
- yerelnet.org.tr, Erişim Tarihi: 18.08.2017.

organizations.vgm.gov.tr, Erişim Tarihi: 04.09.2017.

www.mudanya.bel.tr, Erişim Tarihi: 02.09.2017.

ysk.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.08.2017.

tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.08.2017.